

**АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ВІДДІЛУ АРХІТЕКТУРИ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ЗА 1919–1939 НАВЧАЛЬНІ РОКИ**

**ANALYSING THE CURRICULUM OF THE DEPARTMENT OF
ARCHITECTURE LVIV POLYTECHNIC NATIONAL UNIVERSITY
FOR THE ACADEMIC YEARS OF 1919–1939**

Key words: Lviv Polytechnic, architecture, curriculum, interwar period.

Ключові слова: Львівська політехніка, архітектура, навчальна програма, міжвоєнний період.

Professor, DSn on Architecture, Head of the Department of Design and Fundamentals of Architecture, Lviv Polytechnic National University, Lviv

д-р арх., професор, завідувач кафедри дизайну та основ архітектури, Національний університет «Львівська політехніка», Львів

Abstract

The article is devoted to outlining the general trends in the formation of architectural education at the Architecture Department of Lviv Polytechnic in the interwar period (1919–1939). Based on historical and statistical analysis, 21 educational programmes of Lviv Polytechnic, published in 1919–1939, were examined.

The analysis revealed the dynamics of changes in the structure of the teaching staff, the development of the departments of the Architecture Department, the number of classroom hours and the number of disciplines in each semester of each academic year, and examined the dynamics of the structural and logical scheme of teaching disciplines (changes in the sequence of teaching disciplines, changes in the number of hours allocated to each discipline), and the qualitative content of disciplines (selected disciplines).

A feature of the educational process at the Department of Architecture in 1919–1922 was the division into two directions: artistic and structural, later this division was eliminated. It was found that the programs were characterized by flexibility, they changed every year both in terms of the number of hours and the number of subjects. Only starting from 1935–1936 did the program become relatively stable and more balanced by semester in terms of the number of weekly workload, which fluctuated within 35–46 hours.

It was established that in the first year, students studied basic disciplines and gradually prepared for design, which was the main discipline at the faculty. The architectural design course began in the fifth semester and was divided between design departments, design occupied an important part of the classroom load and amounted to up to 18 hours each week. Students completed a very detailed project, from concept to working drawings.

It was found that the programs reflected current changes in the need for relevant skills and competencies in the market at that time, which allowed training of high-quality professionals in the field of architecture.

Анотація

Стаття присвячена окресленню загальних тенденцій формування архітектурної освіти на архітектурному відділі Львівської політехніки у міжвоєнний період (1919–1939). На підставі методики історико-статистичного аналізу було розглянуто 21 навчальну програму Львівської політехніки, які були опубліковані у 1919–1939 рр.

У результаті аналізу була визначена динаміка зміни структури професорсько-викладацького складу, розвиток кафедр архітектурного відділу, кількість годин аудиторного навантаження та кількість дисциплін у кожному окремому семестрі кожного навчального року, розглянута динаміка структурно-логічної схеми викладання дисциплін (зміна послідовності викладання дисциплін, зміна кількості годин, відведених на кожну дисципліну), якісне наповнення дисциплін (вибрані дисципліни).

Особливістю навчального процесу на архітектурному відділі у 1919–1922 рр. був поділ на два напрямки: мистецький і конструкційний, пізніше цей поділ був усунутий. Виявлено, що програми відзначалися гнучкістю, вони щороку змінювалися і щодо кількості годин і щодо кількості навчальних предметів. Лише починаючи із 1935–1936 н. р. програма стає відносно сталою і збалансованішою за семестрами щодо кількості тижневого навантаження, яке коливається у межах 35–46 годин.

Встановлено, що на першому році студенти вивчали базові дисципліни і поступово готувалися до проєктування, яке було головною дисципліною на факультеті. Курс архітектурного проєктування розпочинався у п'ятому семестрі та був розділений між проєктними кафедрами, проєктування займало важливу частину аудиторного навантаження і складало до 18 годин щотижня. Студенти виконували дуже детальний проєкт, починаючи від есізу і закінчуючи робочими кресленнями.

Встановлено, що програми відображали актуальні зміни у потребі актуальних умінь та компетентностей на тодішньому ринку, що дозволяло готувати висококласних професіоналів у сфері архітектури.

Постановка проблеми

У дослідженнях визнано, що підготовка фахівців-архітекторів у стінах Львівської політехніки у міжвоєнний період відбувалася на високому рівні і мова іде навіть про конкуренцію із столичною Варшавою. Зокрема, львівська архітектурна школа була однією з двох, які визначали архітектурний розвиток Польщі у той час (Wisłocka I., 1968). Відомо, що після 1946 р. саме львівські професори та випускники архітектурного факультету розвинули післявоєнну архітектурну освіту у багатьох містах Польщі: Гданську, Вроцлаві, Глівіцах (Linda S., 2022; Szymczyk J., 2004).

Проте виникають запитання: а яким чином забезпечувався цей високий рівень, що сприяло підготовці висококваліфікованих кадрів? Очевидно, що велике значення покладалося на організацію навчального процесу: кількість предметів та кількість годин (навантаження на студентів та викладачів), розподіл предметів і годин по семестрах (структурно-логічна схема навчального процесу), умови вступу та переходу з курсу на курс, організація дипломного захисту тощо. Глибший аналіз навчання архітекторів у стінах Львівської політехніки допоможе нам зрозуміти, як освіта впливала на формування висококваліфікованих архітектурних кадрів у міжвоєнний період.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Хоча, в цілому, процес навчання спеціальності «архітектор» у міжвоєнний період висвітлений у наукових публікаціях, проте це стосується здебільшого загальних характеристик, які не дають можливості точно уявити, як відбувався процес навчання.

Однією із найзначніших публікацій стосовно навчання у Львівській політехніці у часи Другої Речі Посполитої є монографія «Politechnika Lwowska. 1844–1945», яка була видана у Вроцлаві у 1993 р. Чимало сторінок цієї монографії присвячено архітектурному факультету (Boberski J., 1993), де поданий короткий сторичний зарис формування та динаміку розвитку факультету, відомості про викладачів і студентів, коротко описаний процес навчання. Зважаючи на те, що матеріали книги (принаймні ті, які стосуються архітектурного відділу) були написані частково за спогадами, там трапляються неточності. Важливість архітектурної освіти у Львівській політехніці була продемонстрована у книзі І. Віслоцької «Авангардна архітектура Польщі. 1918–1939» (Wisłocka I., 1968).

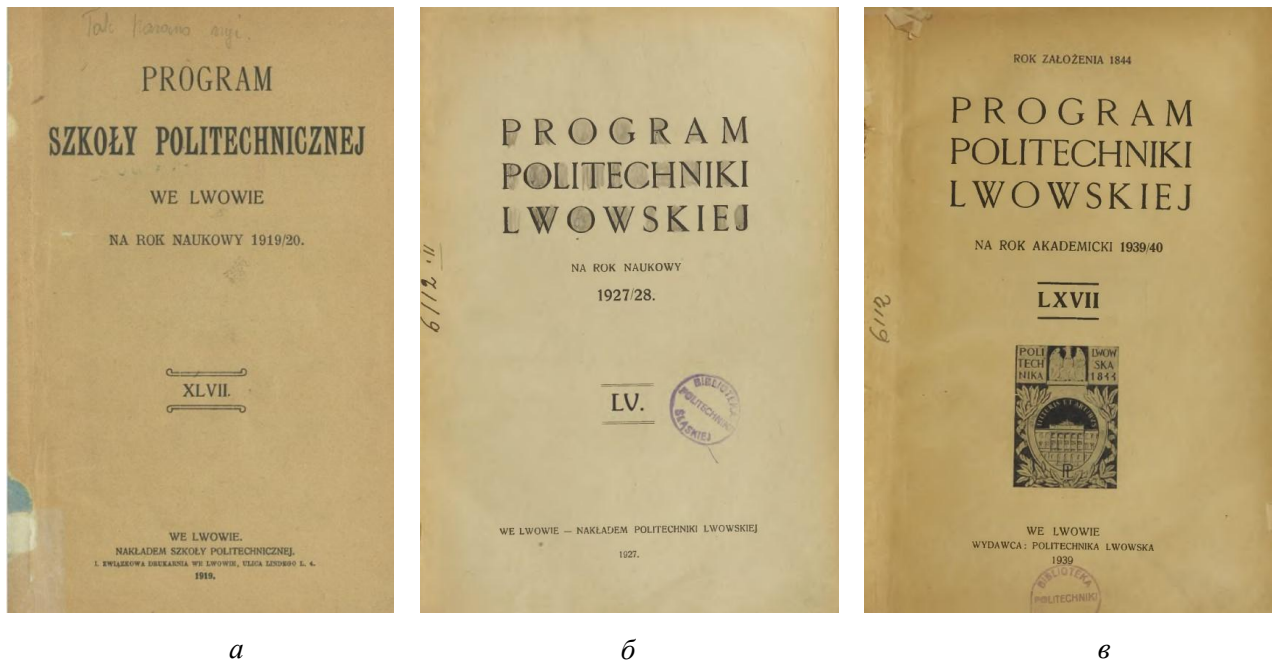
Окремі питання формування архітектурної освіти у Львові розглядали такі львівські дослідники, як А. Рудницький та Р. Липка. Так, у статті А. Рудницького «Історія і традиції львівської архітектурної школи» (Рудницький А., 2001) була розглянута історія формування та функціонування факультету архітектури, визначена роль архітектурної школи у Львові, сформованої у часи Австро-Угорської імперії та Другої Речі Посполитої, для наступного періоду. Р. Липка у статті «Львівська архітектурна школа – її роль та етапи розвитку» сформував періодизацію розвитку архітектурної освіти у Львові (Липка Р., 2005). Згадані публікації мають велике значення для формування загальної картини розвитку освіти архітектора, проте конкретні питання організації навчального процесу у них не розглядалися.

Дисертація Ю. Петровської «Взаємозв'язок архітектури і мистецтва в розвитку Львівської архітектурної школи» (Петровська Ю., 2013) присвячена архітектурній освіті у стінах Львівської політехніки, де авторка зосередилася на мистецькому аспекті підготовки студентів.

Питанням освіти у Львівській політехніці займалися Ю. Богданова, Б. Черкес, а також автор цієї публікації (Bohdanowa J., Cherkies B., Linda S., 2016; Cherkies B., Linda S., Bohdanowa J., 2017). Деталізоване дослідження, де вже частково проаналізовані програми Львівської політехніки, були виконані М. Адамською та С. Ліндою (Adamska M., Linda S., 2024). Проте на цей момент дослідження, яке б охоплювало всі навчальні програми, виконано ще не було. Не була проаналізована структура професорсько-викладацького складу, а також навчальних дисциплін та логіки їх викладання.

Основним інформаційним джерелом стали друковані навчальні програми Львівської політехніки за 1919–1939 рр., де ми можемо знайти фактично всю необхідну інформацію (рис. 1). Разом це 21 програма, які є доступні у цифровому варіанті в інтернет-ресурсах (в основному – це цифрова

бібліотека Сілезького технологічного університету), а також у паперовому вигляді. Усі видання мають дуже подібну структуру, тому вони легко надаються для аналізу.

а

б

в

Рис. 1. Обкладинки опублікованих видань програм навчання:
а – програма навчання Політехнічної школи за 1919–1920 н. р.;
б – програма навчання Львівської політехніки за 1927–1928 н. р.;
в – програма навчання Львівської політехніки за 1939–1940 н. р.

Мета статті

Мета статті – на основі аналізу навчальних програм архітектурного відділу Львівської політехніки міжвоєнного часу визначити загальні засади формування архітектурної освіти на підставі таких показників, як кількість навчальних семестрів, кількість предметів та годин у кожному семестрі, логіка поступовості викладання, загальна організація навчального процесу.

Основний підхід, який використаний у цій статті, можна окреслити як «історично-статистичний», який охоплює збір, обробку, аналіз та інтерпретацію літературних даних (Niezabitowska E. D., 2014, с. 197–200) Як будь-яке вивчення, яке впирається на методику статистичних досліджень, наше дослідження охоплює такі три етапи:

- перший етап – *накопичення вихідного матеріалу* (метод статистичного спостереження), який полягає у зборі програм навчання у Львівській політехніці у міжвоєнний час. Так було зібрано 21 програму (всі програми, які були видані у міжвоєнний період у Львівській політехніці);

- другий етап – *систематизація матеріалу*. На цьому етапі були використані методи систематизації, групування, зведення, а також табличний методи. Таким чином програми були проаналізовані за такими критеріями: структура професорсько-викладацького складу, структура кафедр архітектурного відділу (їх розвиток, зміна), кількість годин та кількість дисциплін у кожному семестрі кожного окремого навчального року, динаміка структурно-логічної схеми викладання дисциплін (зміна послідовності викладання дисциплін, зміна кількості годин, відведених на кожну дисципліну), якісне наповнення дисциплін (вибрані дисципліни). Всі зібрані дані були поміщені у таблиці, які стали підставою для проведення третього етапу дослідження;

- третій етап – *інтерпретація матеріалу*. Цей етап включає аналіз отриманих під час зведення та групування матеріалів. Таким чином було визначено загальні тенденції формування архі-

тектурної освіти у міжвоєнний час, динаміку зміни якісного та кількісного складу професорсько-викладацького складу, виявлено особливості архітектурної освіти того часу порівняно з теперішніми процесами.

Виклад основного матеріалу

Виникнення архітектурного відділу. Історія Львівської політехніки, а відтак і становлення в її стінах львівської архітектурної школи, бере свій початок з початку XIX ст., від відкриття у Львові згідно з декретом австрійської влади від 7 листопада 1817 р. трирічної реальної школи за зразком Віденської школи. У результаті багаторічних зусиль крайового товариства та Галицького парламенту цісарським указом від 24 січня 1843 р. було створено Львівську «Технічну академію», урочисте відкриття якої відбулося 4 листопада 1844 р.

У 1872–1873 навчальному році був впроваджений поділ навчання на три окремі професійні напрямки, серед них був будівельний відділ, на якому навчали архітектури. У 1876 р. для того, щоб привести у відповідність назву навчального закладу, до закладів подібного типу в Австро-Угорщині було запропоновано змінити назву на Політехнічну школу (Szkoła Politechniczna). Обов'язковою мовою викладання була польська (лише кореспонденція з Віднем відбувалася на німецькій мові).

У літературі ми знаходимо інформацію, що окремий архітектурний відділ (Wydział Architektoniczny) виник у 1894 р. (Boberski J., 1993, с. 142). Проте аналіз програм показує нам іншу ситуацію. Так, у програмі за 1919–1920 н. р. знаходимо інформацію про те, що протягом 1918–1919 н. р. гроно професорів Політехнічної школи ухвалило ряд змін, які стосувалися організації окремих відділів і планів навчання на цих відділах: «W ciągu roku nauk. 1918/19 Grono Profesorów uchwaliło szereg zmian dotyczących się organizacyi i nazw poszczególnych wydziałów i planu nauk na nich wykładanych». Відповідно до нового поділу і був укладений навчальний план, де перший рік був представлений з новими назвами (там, де вони змінилися), а другий, третій і четвертий – із колишніми назвами. Таким чином, в опублікованих програмах назва архітектурний відділ з'являється в 1919–1920 н. р., а у переліку відділів політехніки архітектурний відділ з'являється у програмі за 1920–1921 н. р. Отже, саме 1919 р. і є роком виникнення архітектурного відділу, з якого потім утворено архітектурний факультет, а згодом і сьогодинішній інститут архітектури і дизайну Львівської політехніки.

Отже, у межах реорганізації 1919 р. було створено архітектурний відділ (Wydział architektoniczny) з мистецьким (artystycznym) і конструкційним (konstrukcyjnym) напрямками замість колишнього відділу сухопутного будівництва (Wydział Budownictwa lądowego), де раніше навчали архітектури. Отже, студенти 1919 р. вступу вже навчалися на архітектурному відділі, а ті, що вступили до Першої світової війни, продовжили навчання на відділі сухопутного будівництва (Program Politechniki Lwowskiej..., 1919, s. 66–67). Деканом відділу сухопутного будівництва був др. Ян Сас-Зубжицький (Jan Sas-Zybrzycki) у 1919–1920 н. р., архітектор. А заступником був також архітектор – др. Владислав Садловський (Władysław Sadłowski). Очевидно, вони автоматично стали керівниками новоутвореного архітектурно відділу у 1920–1921 н. р. (інших прізвищ у списку штатних працівників не було) (Program Politechniki Lwowskiej..., 1919, с. 90).

У 1918–1919 н. р. з назви навчального закладу було усунуто додаток «с.к.» (cisarsko-królewska), який свідчив про належність Політехнічної школи до Австро-Угорщини. У 1918–1919 і 1919–1920 навчальних роках навчання відбувалася скорочено (приймали нездані екзамени, консультували проєкти). Повноцінне навчання розпочалося лише з 1920–1921 н. р., 28 червня 1921 р. було змінено назву навчального закладу на Львівська політехніка (Politechnika Lwowska..., 1920).

Законодавчі підстави формування програм навчання у вищих навчальних закладах Польщі у міжвоєнний період. На розвиток вищої освіти в міжвоєнний період вплинуло прийняття Статуту про академічні школи від 13 липня 1920 р., який був одним із найбільш ліберальних і

сучасних актів такого типу в світі того часу і схвалив заснування вищої освіти в Польщі на так званій «гумбольдтівській» моделі університету. Закон, зокрема, перейняв чинні раніше в галицьких університетах положення щодо найму професорсько-викладацького складу, які базувалися на обмеженій кількості професорських кафедр, принципи присудження докторських ступенів, проведення габілітації та компетенції окремих органів університету (Bajerski A., 2017, с. 69). Таким чином, у вищих навчальних закладах міжвоєнної Польщі були імплементовані принципи, на яких вже працювала Львівська політехніка.

Статут 1920 р. проголосив принцип свободи навчання і викладання, тобто свободи проведення наукових досліджень відповідно до особистих інтересів та підбір змісту лекцій на розсуд професорів. Також у статуті йшлося про поєднання наукової діяльності з діяльністю дидактичною та про обов'язковість регулярних семінарів професорів із студентами (Popiński K., 2018).

З аспекту структури вищий навчальний заклад очолював ректор, який обирався сенатом і здійснював владу за участю сенату¹. Аналогічною була структура управління факультетами (відділами) на чолі з деканами за підтримки продеканів (заступників декана). Ректор і декани обиралися терміном на один рік. До факультетських рад входили професори та два доценти, а до сенату – ректор, декани та один факультетський делегат. Рада факультету, до складу якої входили завідувачі кафедр, контролювала роботу цих підрозділів, призначала науковців і керувала ходом навчання. Усі вищі навчальні заклади підпорядковувалися Міністерству духовних віросповідань і народної просвіти (Popiński K., 2018).

Статут Львівської політехніки 1921 р. запровадив, крім колегії професорів, сенат університету. У § 5 статуту було вказано, що Львівська політехніка має право волі у науці та навчанні. Кожен професор сам має право вибирати методи провадження лекцій та практичних занять відповідно до його власних наукових поглядів. Для того, щоб забезпечити високий рівень викладання, ради відділу щороку перевіряв та коригував навчальні плани (Program Politechniki Lwowskiej..., 1922).

Кадрова структура архітектурного відділу. Керівництво архітектурним відділом здійснювала рада, як була сформована із декана, заступника декана, а також членів-професорів ради (разом до 6–7 осіб). Декан та заступник обиралися кожного року, проте, за їх згодою, вони могли працювати на посаді більше року (табл. 1). З професорів відділу обирали представників до Сенату Львівської політехніки (декан і один з професорів відділу). Така структура залишилася незмінною аж до Другої світової війни.

Таблиця 1

**Керівний склад архітектурного відділу
Політехнічної школи (1919–1920 н. р.) і Львівської політехніки (1920–1940 н. р.)**

Академічний рік	Прізвище декана	Прізвище заступника декана	Прізвища делегатів до Сенату	Прізвища членів ради відділу
1	2	3	4	5
1919/1920	Люціан Грабовський*	Ян Сас-Зубжицький*	Не вказано	Не вказано
1920/1921	Тадеуш Обмінський	Ян Сас-Зубжицький	Не вказано	Не вказано
1921/1922	Казімеж Бартель	Вітольд Мінкевич	Казімеж Бартель Вітольд Мінкевич	Не вказано
1922/1923	Владислав Дердацький	Не вказано	Владислав Дердацький Владислав Клімчак	Не вказано

¹ Сенат – це виборний законодавчий орган університетського самоуправління, аналог Вченої ради університету сьогодні.

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
1923/1924	Владислав Клімчак	Владислав Дердацький	Владислав Клімчак Казімеж Бартель	Казімеж Бартель Адам Курилло Вітольд Мінкевич Тадейш Обмінський Владислав Садловський Ян Сас-Зубжицький
1924/1925	Адам Курилло	Владислав Клімчак	Адам Курилло Тадеуш Обмінський	Казімеж Бартель Владислав Дердацький Вітольд Мінкевич Тадеуш Обмінський Владислав Садловський Ян Сас-Зубжицький
1925/1926	Адам Курилло	Владислав Клімчак	Адам Курилло Тадеуш Обмінський	Казімеж Бартель Владислав Дердацький Вітольд Мінкевич Тадеуш Обмінський Владислав Садловський Ян Сас-Зубжицький
1926/1927	Вітольд Мінкевич	Адам Курилло	Вітольд Мінкевич Адам Курилло	Казімеж Бартель Владислав Дердацький Владислав Клімчак Тадеуш Обмінський Владислав Садловський Ян Сас-Зубжицький
1927/1928	Владислав Дердацький	Вітольд Мінкевич	Владислав Дердацький Вітольд Мінкевич	Казімеж Бартель Адам Курилло Владислав Клімчак Тадеуш Обмінський Владислав Садловський Ян Сас-Зубжицький
1928/1929	Владислав Дердацький	Вітольд Мінкевич	Владислав Дердацький Владислав Садловський	Казімеж Бартель Адам Курилло Владислав Клімчак Тадеуш Обмінський Владислав Садловський Ян Сас-Зубжицький
1929/1930	Владислав Дердацький	Вітольд Мінкевич	Владислав Дердацький Владислав Садловський	Казімеж Бартель Адам Курилло Тадеуш Обмінський Владислав Садловський
1930/1931	Адам Курилло	Владислав Дердацький	Адам Курилло Тадеуш Обмінський	Казімеж Бартель Вітольд Мінкевич Тадеуш Обмінський Владислав Садловський

1	2	3	4	5
1931/1932	Адам Курилло	Владислав Дердацький	Адам Курилло Казімеж Бартель	Казімеж Бартель Вітольд Мінкевич Тадеуш Обмінський Владислав Садловський
1932/1933	Ян Багенський	Адам Курилло	Ян Багенський Казімеж Бартель	Казімеж Бартель Вітольд Мінкевич Владислав Дердацький Владислав Садловський
1933/1934	Ян Багенський	Адам Курилло	Ян Багенський Вітольд Мінкевич	Казімеж Бартель Вітольд Мінкевич Владислав Дердацький Владислав Садловський
1934/1935	Адам Курилло	Ян Багенський	Адам Курилло Владислав Дердацький	Казімеж Бартель Вітольд Мінкевич Владислав Дердацький Владислав Садловський
1935/1936	Адам Курилло	Ян Багенський	Адам Курилло Владислав Дердацький	Казімеж Бартель Вітольд Мінкевич Владислав Дердацький Маріан Осінський
1936/1937	Маріан Осінський	Ян Багенський	Маріан Осінський Владислав Дердацький	Казімеж Бартель Казімеж Бартошевич Вітольд Мінкевич Владислав Дердацький
1937/1938	Маріан Осінський	Ян Багенський	Маріан Осінський Казімеж Бартель	Казімеж Бартель Казімеж Бартошевич Вітольд Мінкевич Владислав Дердацький Веслав Гжимальський
1938/1939	Казімеж Бартошевич	Маріан Осінський	Казімеж Бартошевич Веслав Гжимальський	Казімеж Бартель Вітольд Мінкевич Ян Багенський Владислав Дердацький Веслав Гжимальський Станіслав Філіпковський
1939/1940	Еміль Лазорик	Казімеж Бартошевич	Еміль Лазорик Вітольд Мінкевич	Казімеж Бартель Вітольд Мінкевич Ян Багенський Владислав Дердацький Веслав Гжимальський Станіслав Філіпковський Маріан Осінський

* Л. Грабовський і Я. Сас-Зубжицький вказані у програмі 1919–1920 н. р. відповідно як декан і заступник декана Відділу сухопутного будівництва (на цей час архітектурного відділу ще офіційно не існувало)

Як видно з табл. 1, якісний склад керівників архітектурного відділу залишався практично тим самим протягом всього міжвоєнного періоду, лише з другої половини 1930-х років з'являються нові імена. Структура професорсько-викладацького складу була динамічною, проте її ядро завжди формували 7–8 професорів, які були завідувачами кафедр, а також доценти, асистенти та їх заступники і запрошені викладачі (які працювали у Львівській політехніці за сумісництвом). Протягом всього періоду спостерігаються серйозний дефіцит викладачів (у переліку посад дуже часто можна зустріти термін «вакансія», особливо щодо асистентів). Проте в цілому спостерігалася тенденція повільного зростання кількості професорсько-викладацького складу архітектурного відділу (табл. 2). Варто зауважити, що починаючи із 1937 р. із професорсько-викладацького складу були виведені конструктори, одночасно збільшилася кількість доцентів (adjunkt).

Таблиця 2

Структура якісного та кількісного професорсько-викладацького складу архітектурного відділу Політехнічної школи (1919–1920 н. р.) і Львівської політехніки (1920–1940 н. р.)

Академічний рік	Кількість професорів	Кількість доцентів	Кількість конструкторів	Кількість асистентів			Викладачі
				старших	молодших	заступників	
1	2	3	4	5	6	7	8
1919/1920	7	1	1	12 + 3 вакансії			3
1920/1921	Не вказано						
1921/1922	7	1	1	7 + 4 вакансії	3 +1 вакансія	-	4
1922/1923	7	1	1	12 + 3 вакансії			3
1923/1924	8	1	1	14 + 2 вакансії			7
1924/1925	8	1	3	9 + 1 вакансія	8	-	7
1925/1926	8	1	3	11	2	6	7
1926/1927	8	1	3	9 +3 вакансії	5	4 + 1 вакансія	7
1927/1928	8	1	3	9 + 2 вакансії	6	5	7
1928/1929	8	1	3	6 +4 вакансії	3	9	8
1929/1930	6 + 1 заступник	1 + 1 вакансія	3	5 + 4 вакансії	1	16	7
1930/1931	6 + 1 заступник	1 + 1 вакансія	3	6 + 3 вакансії	1	16	7
1931/1932	6 + 2 заступника	1	3	9 + 1 вакансія	1	11	5
1932/1933	6 +1 заступник	1	3	10 + 1 вакансія	1	10 +1 вакансія	6
1933/1934	6 +2 заступники	1	3	11 + 1 вакансія	6	4	7
1934/1935	6 +2 заступники	4	-	12	5	2	7

1	2	3	4	5	6	7	8
1935/1936	6 +2 заступники	5	-	10 + 1 вакансії	7	2	9
1936/1937	6 +1 заступник	5	-	12 +1 вакансія	8	2	9
1937/1938	7	5	-	12 + 1 вакансія	7	2	9
1938/1939	8	5	-	11 + 2 вакансії	10	1	9
1939/1940	9	5	-	12 + 3 вакансії	11	1	9

Треба зауважити, що поняття про посади, які використовували у той час у Львівській політехніці, значно відрізняється від теперішніх. Якщо зрозумілий статус професорів, то не зовсім зрозуміло поняття «заступника». Ми зустрічаємо «старших» та «молодших» асистентів, що інтуїтивно зрозуміло, у той час не до кінця окреслений статус «заступника асистента». Також не є зрозуміла позиція «викладач» (*wykładowca*), оскільки серед переліку прізвищ викладачів та їх працевлаштування можна було б зробити висновок, що йдеться про «зовнішніх сумісників» та «внутрішніх сумісників», хоча також не зовсім так. Наприклад, прізвище Тадеуша Врубеля (*Tadeusz Wróbel*), львівського архітектора і містобудівельника, ми бачимо як у списку «викладачів», так у списку доцентів (*Program Politechniki Lwowskiej...*, 1937, с. 64). Це питання ще потребує уточнення.

Структура кафедр архітектурного відділу. Інформацію про кафедри можна знайти у програмах, проте не за всі роки. Оскільки зміст програм постійно удосконалювався, тому перші програми відрізняються від пізніших за кількістю та упорядкуванням наданої інформації.

Зокрема, у програмах за 1919–1920 та 1920–1921 н. р. взагалі немає інформації про кафедри, які функціонували при відділах. Зі змісту програм 1921–1922 і 1922–1923 н. р. вже можна зрозуміти, які кафедри існували. Чіткий перелік кафедр ми зустрічаємо лише починаючи з програми 1923–1924 н. р. На жаль, там чітко не вказані завідувачі, проте з контексту можна зрозуміти, які особи очолювали кафедри. Починаючи з програми 1930–1931 н. р. бачимо перелік кафедр разом з прізвищами завідуючих. Проте, зважаючи на предмети, можна припустити, що мова завжди йшла про 8 кафедр (можливо, саме ті, які функціонували у стінах Політехнічної школи у межах відділу сухопутного будівництва ще до Першої світової війни). Це такі кафедри: кафедра оздоблювальних рисунків і декорування інтер'єрів (*katedra rysunków zdobniczych i dekoracji wnętrza*); кафедра нарисної геометрії (*katedra geometrii wykreślnej*); кафедра статики (*katedra statyki*); кафедра сухопутного будівництва (*katedra budownictwa lądowego*); кафедра утилітарного будівництва (*katedra budownictwa uylitarnego*); кафедра історичної архітектури (*katedra architektury historycznej*); кафедра архітектури I (*katedra architektury I*); кафедра архітектури II (*katedra architektury II*). Протягом міжвоєнного часу всі ці кафедри сформували ядро архітектурної освіти у стінах Львівської політехніки. За кафедрами були закріплені певні лекційні курси та практичні заняття.

Завідувачем кафедри оздоблювальних рисунків і декорування інтер'єрів, починаючи із повоєнного відновлення навчання і до 1933–1934 н. р., був проф. Владислав Садловський (*Władysław Sadłowski*). У 1934–1935, 1935–1936 і 1936–1937 н. р. посада завідувача залишалася вакантною. У 1937–1938 н. р. і наступних роках завідувачем був професор Веслав Гжимальський (*Wiesław Grzymalski*). В. Садловський викладав предмети, пов'язані передовсім з архітектурними

деталлями («Орнаментальний рисунок», «Оздоблювальний рисунок», «Стилізація форм»), а також дисципліну «Декорування інтер'єру», яку можна вважати попередницею сучасного напрямку, пов'язаного і дизайном інтер'єру. Дисципліна була спочатку вибіркова (необов'язкова), проте згодом стала обов'язковою.

Завідувачем *кафедри нарисної геометрії* протягом усього міжвоєнного періоду був проф. Казімеж Бартель (Kazimierz Bartel).

Завідувачем *кафедри статики* (а з 1937–1938 н. р. – «*кафедри статики, будівництва з металу та залізобетону*») був до 1935–1936 н. р. проф. Адам Курилло (Adam Kuryllo). У 1936–1937, 1937–1938, 1938–1939 н. р. посада завідувача була вакантною, а на 1939–1940 н. р. завідувачем був призначений проф. Еміль Лазорик (Emil Łazoryk).

Завідувачем *кафедри сухопутного будівництва* (з 1931–1932 н. р.) був до 1931–1932 н. р. проф. Тадеуш Обмінський (Tadeusz Obmiński). У 1932–1933 н. р. посада завідувача була вакантною, а з 1933–1934 н. р. її обійняв проф. Казімеж Бартошевич (Kazimierz Bartoszewicz).

Кафедрою утилітарного будівництва протягом всього міжвоєнного періоду керував проф. Владислав Дердацький (Władysław Derdacki).

Кафедрою історичної архітектури до 1928–1929 н. р. керував проф. Ян Сас-Зубрицький (Jan Sas-Zubrzycki). У 1929–1930 н. р. посада завідувача була вакантною, а з 1930–1931 н. р. до 1933–1934 н. р. завідувачем кафедри був Маріан Осінський (Marian Osiński). Починаючи із 1934–1935 н. р. і до Другої світової війни посада завідувача залишалася вакантною.

Завідувачем *кафедри архітектури I* до 1928–1929 н. р. був проф. Владислав Клімчак (Władysław Klimczak). У 1929–1930 і 1930–1931 н. р. посада завідувача була вакантною. У 1931–1932 н. р. заступником завідувача був Ян Багенський (Jan Bageński), хоча посада завідувача була вакантною. Починаючи із 1932–1933 н. р. завідувачем кафедри постійно був проф. Ян Багенський.

Незмінним завідувачем *кафедри архітектури II* протягом всього міжвоєнного періоду був проф. Вітольд Мінкевич (Witold Minkiewicz).

Три роки (1934–1935, 1935–1936, 1936–1937 н. р.) при архітектурному відділі функціонувала *кафедра фігуральних рисунків*. У 1934–1935 н. р. посада завідувача була вакантною. У 1935–1936 і 1936–1937 н. р. на посаді заступника завідувача перебував Владислав Лям (Władysław Lam).

У 1935–1936 н. р. додається до переліку кафедр архітектурного відділу *кафедра історії польської архітектури* (Katedra historii architektury polskiej) під керівництвом проф. Маріана Осінського.

Особлива ситуація була з *кафедрою містобудування*. Предмети містобудівного спрямування для студентів архітектурно відділу читали принаймні з 1919 р. Зокрема, доцент Ігнацій Дрекслер (Ignacy Drexler) викладав предмет «Будова міст» у 1919–1920, 1920–1921, 1921–1922 н. р. (але чи на той час існувала кафедра містобудування і І. Дрекслер був завідувачем – невідомо, тоді він був доцентом комунікаційного відділу). З проаналізованих програм випливає, що кафедра містобудування існувала принаймні із 1925–1926 по 1930–1931 н. р. Проте функціонувала вона не при архітектурному відділі, а при відділі сухопутної та водної інженерії, який був реформований з комунікаційного відділу у 1925 р. (1925–1926, с. 14). Імовірно, що завідувачем цієї кафедри (точну інформацію ми отримуємо лише у 1930 р., коли у програмах з'являються не лише переліки кафедр, але і їхні керівники) був Ігнацій Дрекслер². На той час він викладав предмет «Будівництво поселень та міст» для студентів-інженерів відділу сухопутної та водної інженерії (зокрема для студентів архітектурного відділу). У програмі 1926–1927 р. для студентів архітекторів вже фігурує два предмети: «Будова поселень і міст, частина 1»³ (Budowa osiedli i miast, część I.), а також «Вибрані розділи з містобудування» (Działy wybrane z budowy miast). Ці предмети також читав Ігнацій Дрекслер. У 1927–1928 н. р. до вищеназваних предметів був доданий семінар з містобу-

² У переліку викладачів (який не був систематизований за кафедрами) наведено також прізвище Людомила Гурковича (Łudomił Gyrkojich).

³ Частина 2 викладалася лише для студентів відділу сухопутної та водної інженерії.

дування (Seminarjum budowy miast), а також предмет «Відвідування міста Львова і його інженерного обладнання» (Zwiedzanie miasta Lwowa i jego urządzeń) (Program Politechniki Lwowskiej..., 1927, с. 36–37). У програмах 1928–1929, 1929–1930, 1930–1931 та 1931–1932 н. р. залишаються лише предмети «Будова поселень і міст, частина 1» і «Відвідування міста Львова і його інженерного обладнання» (Program Politechniki Lwowskiej..., 1928, с. 36–37; Program Politechniki Lwowskiej..., 1929, с. 36–37; Program Politechniki Lwowskiej..., 1930, с. 41–42; 1931–1932, с. 46–47). У програмі 1931–1932 н. р. у переліку кафедр відділу сухопутної та водної інженерії кафедри містобудування вже немає, проте є предмет «Містобудування, частина 1» (Budowa miast, cz. I), який читає Тадеуш Врубель (Tadeusz Wróbel) (Program Politechniki Lwowskiej..., 1931, с. 49). У 1937–1938 н. р. вже створена кафедра містобудування при архітектурному відділі, проте у той початковий рік посада завідувача була вакантною. У 1938–1939 н. р. кафедра функціонує під керівництвом Станіслава Філіпковського (Stanisław Filipkowski), який і читав предмет «Містобудування» (Program Politechniki Lwowskiej..., 1938, с. 64, 67). Так само було заплановано на 1939–1940 н. р.

З 1922 р. у навчальних планах з'явився предмет «Охорона пам'яток архітектури» (Ochrona zabytków), який викладав Маріан Осінський (Marian Osieński) – професор Промислової школи у Львові. Предмет читали на четвертому році навчання, весь час він залишався вибірковою дисципліною. Цей предмет можна розглядати як такий, що заклав фундамент освіти реставратора у стінах Львівської політехніки.

Слід зауважити, що розуміння «кафедр» у той час було інакшим, ніж зараз. Кафедру формувало кілька осіб (середня кількість викладачів – 5–6), серед них був професор, який, як правило, і був завідувачем, доцент та кілька асистентів. Кафедри поділялися на кафедри «звичайні» (katedra zwyczajna) та кафедри «надзвичайні» (katedra nadzwyczajna).

Порядок, умови вступу на архітектурний відділ та порядок переведення з року на рік. Вступ був доволі складним завданням, оскільки за мету було поставлено набрати добре підготовлених абітурієнтів, а не максимальну кількість осіб. Зокрема, у всіх програмах зазначалося, що «З огляду на нестачу місць у лекційних, рисункових аудиторіях, лабораторіях, нестачу устаткування, а також брак наукової допомоги, обов'язковим є обмеження кількості студентів на першому році навчання» (Program Politechniki Lwowskiej 1937, Wskazówki ogólne, s. 4).

Вступи відбувалися у вересні кожного академічного року. Для того, щоб записатися на вступні випробування, необхідно було представити такі документи: curriculum vitae, написане та підписане власноручно; метрику хрещення (або свідоцтво про народження), свідоцтво протосвіту, заповнену картку для декана; заповнену картку для квестури; дві ненаклеєні фотографії, підписані іменем та прізвищем; документи, які відносяться до військової служби; свідоцтво відбуття (якщо абітурієнт приходить з іншого навчального закладу; свідоцтво відпрацьованої практики. Кандидати повинні були скласти екзамен з нарисної геометрії, а також з рисунку (ескізування) (Program Politechniki Lwowskiej 1937, Wskazówki ogólne, s. 4)⁴.

Перехід з першого на другий рік навчання був можливий лише за умови отримання підтвердження про здачу всіх необхідних іспитів. Умовою переходу на третій рік навчання була здача загального екзамену (напівдипломного), а також підтвердження про здачу всіх необхідних предметів. На четвертий (а згодом і на п'ятий рік) навчання можна було перейти, отримавши підтвердження про здачу необхідних іспитів та практичних завдань. Загальний екзамен полягав у перевірці знань з елементів вищої математики, нарисної геометрії, фізики, статистики, художньої перспективи. Екзамен відбувався переважно в усній формі, проте залежно від предмета міг містити елементи письма, а також креслень. Результати екзамену вписували до екзаменаційного протоколу (Program Politechniki Lwowskiej 1937, s. 73–75).

Результатом всього курсу навчання був дипломний екзамен. Предметами дипломного екзамену були будівництво, історія архітектури, архітектурне проектування. Необхідною умовою для допуску до здачі екзамену були позитивні оцінки з таких предметів, як елементи вимірювання,

⁴ Такі документи і такий порядок вступу зберігалися протягом усього міжвоєнного періоду.

інженерські науки, машини у будівельній техніці, будівельні матеріали, будова міст, історія мистецтва, будівельні статути, теплопостачання та вентиляція, рисунок фігури, оздоблювальні рисунки та декорування інтер'єру. Дипломний екзаме́н займав сім днів і складався із клаузури, проєкту громадського захисту, а також усного екзаме́ну з предметів, які визначала екзаменаційна дипломна комісія (Komisija Egzaminu Dyplomowego) (Program Politechniki Lwowskiej 1937, s. 65, 76–68).

Динаміка змін кількісного та якісного складу студентів архітектурного відділу. Програми, як правило, завершувалися статистичними даними стосовно кількісного, гендерного та релігійного складу студентів Львівської політехніки. Хоча структура поданої статистики також змінювалася.

Першу статистику наведено програмі за 1923–1924 н. р. Як видно з табл. 3, до 1927–1928 н. р. подавали загальну статистику за рік, а уже починаючи з 1928–1929 н. р. статистичні відомості були подані відповідно до семестрів: зимового та літнього, де кількість студентів могла суттєво відрізнятися. У табл. 3 зібрано відомості про студентів усіх років навчання, подано окремо інформацію про «записаних» студентів та вільних слухачів (їх завжди було небагато). В цілому за час навчання кількість студентів майже подвоїлася від 162 у 1923 н. р. до 276 у 1939 н. р. Кількість студентів зростала поступово, проте бачимо, що значний стрибок у кількості спостерігався у 1929–1930 н. р. Найбільша зафіксована кількість студентів у зимовому півріччі 1930 р. – 304 студенти.

Таблиця 3

Статистичні дані стосовно гендерного складу та віросповідання студентів архітектурного відділу Львівської політехніки (1923–1939)

	Разом студентів		Чоловіки студенти+ вільні слухачі	Жінки студенти+ вільні слухачі	Римо-католики	Гре-ко-като-лики	Єван-гелісти	Право-славні	Іудеї
1923–1924	162		143+2	15+2	135	2	–	1	23
1924–1925	158		139+2	17	79,11	2,53 %	–	3,17 %	14,56 %
1925–1926	143		127	14+2	113	1	–	4	23
1926–1927	138		117+4	13	104	2	–	1	21
1927–1928	131		119+1	13	103	4	–	2	22
1928–1929	ПЗ	157	144	13	не вказано				
	ПЛ	167	154	13	133	4	-	3	27
1929–1930	ПЗ	195	185	10	не вказано				
	ПЛ	216	204	12	170	7	2	1	36
1930–1931	ПЗ	231	218+1	12	не вказано				
	ПЛ	246	232+1	13	181	11	3	3	48
1931–1932	ПЗ	245	212+16	15+2	не вказано				
	ПЛ	250	217+16	15+2	175	14	4	5	52
1932-1933	ПЗ	263	247	16	не вказано				
	ПЛ	269	252	17	195	14	4	2	54
1933–1934	ПЗ	266	244	22	не вказано				
	ПЛ	204	191	13	143	10	3	2	46
1934–1935	ПЗ	304	268	36	не вказано				
	ПЛ	291	261	30	203	19	3	3	63
1935–1936	ПЗ	265	238	27	не вказано				
	ПЛ	243	220	23	171	12	1	2	57
1936–1937	ПЗ	251	225	26	не вказано				
	ПЛ	225	203	22	не вказано				
1937–1938-	ПЗ	247	232+6	28	не вказано				
	ПЛ	266	220+1	26	не вказано				
1938–1939	ПЗ	276	238+4	34	не вказано				
	ПЛ	269	234+2	33	не вказано				

ПЗ – півріччя зимове (półrocze zimowe), відповідник сучасного осіннього семестру

ПЛ – півріччя літнє (półrocze letnie), відповідник сучасного весняного семестру

Якщо порівнювати кількість студентів архітектури з іншими відділами, то архітектурний відділ завжди був серед менших за кількістю. Найменшим завжди залишався загальний відділ (Ogólny Wydział), де кількість студентів завжди була трохи меншою від архітектурного. Найбільш чисельним протягом всього міжвоєнного періоду завжди був механічний відділ (наприклад, у 1926–1927 н. р. на архітектурному відділі навчалося 138 студентів, а на механічному – 744) (Program Politechniki Lwowskiej..., 1936, s. 216).

Щодо гендерного складу, то з таблиці видно, що дівчата-студентки навчалися у всі роки. Їхня частка становила приблизно 10–12 % від загальної кількості студентів. Статистики щодо національності студентів немає, проте статистика щодо віросповідання може нам дати уявлення про етнічний склад студентів-архітекторів. У середньому майже 80 % від всіх студентів становили римо-католики, а отже, поляки. У середньому 1 % від загальної кількості становили греко-католики – українці. Від 1 до 3 студентів на кожному році навчання становили православні, як правило, росіяни. Значно чисельнішою групою були представлені іудеї – у середньому до 15 % студентів на кожному році навчання. З 1929 р. з'являються відомості про євангелістів (німців): від 1 до 3 студентів кожного року. З 1936 р. відомості про релігійний склад студентів у статистичних таблицях не були наведені. У загальній статистиці по Львівській політехніці знаходимо інформацію про католиків-вірмен та студентів без віросповідання (очевидно, атеїстів). Проте таких груп серед студентів архітектури не було, отже, вони і не наведені у таблиці.

Організація академічного року і структура програм навчання. У статуті Львівської політехніки була визначена тривалість навчання. Навчальний рік ділився на два семестри. Перший семестр тривав від двадцятих чисел вересня до кінця січня, другий приблизно від середини лютого до двадцятих чисел червня. Перерва зимою слугувала для зарахування або здачі колоквіуму чи іспитів. 10 днів червня також призначалися на сесію. У час канікул передбачалося відбуття практик (за які робили відповідні записи), хоча практики у навчальному плані не були зазначені. Також у літній час відбувалися різноманітні екскурсії під керівництвом професорів. В цілому зазначалося, що у році повинно бути щонайменше 180 днів навчання (без періоду сесії). Якщо брати до уваги, що у семестрі (як і сьогодні) було 15 навчальних тижнів, а отже, у році їх було 30, то шляхом ділення 180 днів на 30 тижнів отримуємо цифру 6. Це означає, що у міжвоєнний період був шестиденний навчальний тиждень.

Програму навчання формувала рада відділу, до якої входили декан, його заступник, а також професори відділу (зазвичай разом 6–7 осіб). Як було зазначено вище, після Першої світової війни навчання у Політехнічній школі було відновлене. У 1918/1919 н. р. гроно професорів школи ухвалило ряд змін, які стосувалися реорганізації окремих відділів, а також предметів, які на них викладали. Ті зміни стосувалися лише студентів, які вступили у школу у 1919 р., студенти ж, які вже навчалися раніше, здобували освіту за старими (довоєнними) навчальними планами. Програми мистецького та конструкційного напрямків архітектурного відділу у 1919/1920 н. р. все ж таки відрізнялися. Зокрема, такі предмети, як «Історична архітектура» (лекції та практичні) та «Природничі форми» (лекції і практичні), які були у студентів мистецького напрямку, були відсутні у студентів конструкційного напрямку. Натомість студенти мистецького напрямку не мали таких предметів, як «Елементи вищої математики» (лекції), «Загальна і технічна механіка» (лекції і практичні), «Петрографія» (лекції і практичні) (Program Politechniki Lwowskiej..., 1919, s. 75). Цікавим було те, що збалансування кількості навчальних годин та предметів в обох напрямках не було проблемою: кількість годин тижневого навантаження та семестрових предметів відрізнялися. Зокрема, для мистецького напрямку було заплановано у першому семестрі 43 години і 11 предметів, а у конструктивного – 38 годин і 11 предметів. У другому семестрі відповідно: 48 годин+13 предметів і 44 години+12 предметів (Program Szkoły Politechnicznej we Lwowie..., 1919, s. 75).

У навчальному плані на 1920/1921 н. р. зберігається поділ на ці два напрямки, за якими тепер вчаться студенти першого та другого курсів. Цікавим є те, що в описі дисциплін з'являється предмет «Охорона пам'яток мистецтва і культури» (Ochrona zabytków sztuki i kultury) (2 години лекцій), проте він так і не з'явився у навчальному плані (можливо через те, що не було відповідного

фахівця і місце викладача цієї дисципліни залишилося вакантним). Також як вибіркова дисципліна вводиться «Містобудування» (Budowa miast), яку провадить Ігнацій Дрекслер (Ignacy Drexler), яку читають на четвертому році навчання (по 2 години лекцій у кожному семестрі і 2 години практичних занять у весняному семестрі) (Program Szkoły Politechnicznej we Lwowie..., 1920, s. 34). Повоєнні програми передбачали початкову програму, розраховану на 4,5 роки (9 семестрів). З наступного навчального року було запроваджене 4-річне навчання (8 семестрів). Особливістю програми стало те, що тут впроваджувалися необов'язкові (вибіркові) дисципліни, які студенти могли вивчати за бажанням. Зрештою, у всіх початкових програмах пропонувалося додаткове вивчення іноземної мови, яке не входило у план навчання.

Програма за 1921/1922 н. р. вже вийшла під назвою «Програма Львівської політехніки». Ця програма відрізняється від інших тим, що у ній також було вміщено статут Львівської політехніки, який був затверджений Міністром релігійних визнань і освіти від 28 червня 1921 р. Згідно зі статутом (§3), у структурі політехніки існує архітектурний відділ з мистецьким та конструкційним напрямками (Program Politechniki Lwowskiej..., 1921, s. 2). Деканом архітектурного відділу був призначений проф. Казімеж Бартель, делегатом до Сенату від архітектурного відділу – проф. Вітольд Мінкевич (див. табл. 1).

Починаючи із 1922/1923 н. р. поділ на художній та конструкційний напрямки ліквідовується і студенти вже вчать за єдиною програмою. На першому році студенти вивчали базові дисципліни і поступово готувалися до проектування, яке було головною дисципліною на факультеті.

Навчальні предмети по семестрах кожного року могли незначно змінюватися, проте загальна структурно-логічна схема викладання залишалася подібною.

Зокрема, на першому курсі вивчали дисципліни із загальної підготовки: елементи вищої математики, нарисну геометрію, фізику, загальне будівництво, статику, будівельне матеріалознавство. На другому році вивчали також будівельні статuti. На третьому – обігрів і вентиляцію, бетонні та залізо-бетонні конструкції, державне та приватне право, елементи торгівлі. На четвертому році навчання вивчали гігієну та першу допомогу, дерев'яні конструкції.

Із спеціалізованих дисциплін дуже велика увага надавалася рисунку, а також історії архітектури. З лекційних курсів вивчали «Історію архітектури», яку читали чотири семестри, «Історію мистецтв», згодом була додана «Історія польської архітектури». З практичних занять – «Рисунок історичної архітектури», «Архітектурний рисунок», «Оздоблювальний рисунок», «Рисунок акту», «Художня перспектива», «Стилізація форм», «Декорування інтер'єру». Вибірковими предметами були документальна та художня фотографії, технічна хімія (згодом стала обов'язковою), охорона пам'яток архітектури. Про викладання предмету, пов'язаного з містобудуванням було зазначено вище. Окремого курсового проекту з будови міст передбачено не було.

Окрему групу формували предмети, пов'язані із проектуванням. Розрізняли предмети «Архітектурне проектування I» та «Архітектурне проектування II», а також «Утилітарне будівництво». З даних дисциплін були передбачені як лекції, так і практичні заняття. Курс архітектурного проектування розпочинався у п'ятому семестрі та був розділений між кафедрами. Завдання з року у рік ускладнювалося, що відобразилося у назвах кафедр. Так, кафедра архітектури I у двосеместровому курсі викладала основи архітектурного та просторового проектування, причому пов'язувала проекти з традиційними регіональними особливостями (проектування відбувалося на третьому році навчання в обох семестрах). На кафедрі архітектури II студенти розв'язували складніші архітектурні завдання (проектування відбувалося на четвертому році навчання в обох семестрах). Щотижнево на проектування виділялося від 12 до 15 годин. Курсовий проект із архітектурного проектування складався із від 20 до 30 аркушів рисунків, які представляли весь проектний процес: від вступного ескізу і аж до деталювання та технічних креслень. Проектування з утилітарного будівництва відбувалося протягом чотирьох семестрів. На цьому проекті вивчали санітарно-гігієнічні вимоги, проектували житло та заклади громадського використання, сільські та промислові об'єкти. Таким чином, студенти мали на семестр два проекти: з архітектурного проектування та утилітарного будівництва. З точки зору сьогодення тематики архітектурного проектування

та утилітарного будівництва накладаються. Різницю ми можемо побачити, проаналізувавши короткі описи дисциплін: архітектурне проектування було орієнтоване на загальні засади проектування та створення «репрезентативних» об'єктів (театри, музеї, костели). Утилітарне будівництво (навіть не проектування) орієнтувалося на вирішення більш «утилітарних», типових завдань.

На жаль, поки що ми не виявили прикладів курсових проєктів міжвоєнного періоду. Єдиними джерелами, які дають нам уявлення, як виглядали проєкти, – це два безцінні видання «Zeszytów architektonicznych», які були опубліковані у 1926–1932 і 1930–1938 рр. (*Zeszyt Architektoniczny. Projekty studentów Wydziału architektonicznego Politechniki Lwowskiej wykonane w pracowni katedry Architektury II w latach 1926–1932, Lwów, 1932; Zeszyt Architektoniczny. Projekty studentów Wydziału architektonicznego Politechniki Lwowskiej wykonane w pracowni katedry Architektury II w latach 1930–1938, Lwów, 1938*). Вибрані кращі студентські роботи репрезентували діяльність кафедри «Архітектура II» під керівництвом В. Мінкевича. Представлені кращі проєкти дають можливість уявити не лише тематику, але й зрозуміти педагогічний підхід до викладання курсового проектування. Аналіз представлених проєктів демонструє широку та типологічно новітню гаму тематик громадських будівель: це транспортні будівлі, спортивні заклади, заклади культури та просвіти, навчальні заклади, сакральні об'єкти (рис. 2–3). Архітектура представлених проєктів відповідає баченню В. Мінкевича, яке він сформулював у своїй інавгураційній промові на пост ректора політехніки: «Ożywczy prąd szczerości i celowości pchnął usiłowania architektów na nowe tory. Oczyszczony od pretensjonalnych naleciałości budynek sprowadzony zostaje do formy jaknajprostszego elementu, odpowiednika „kubizmu” w architekturze» (*Projekty studentów Wydziału architektonicznego Politechniki Lwowskiej...*, 1932, s. 5).

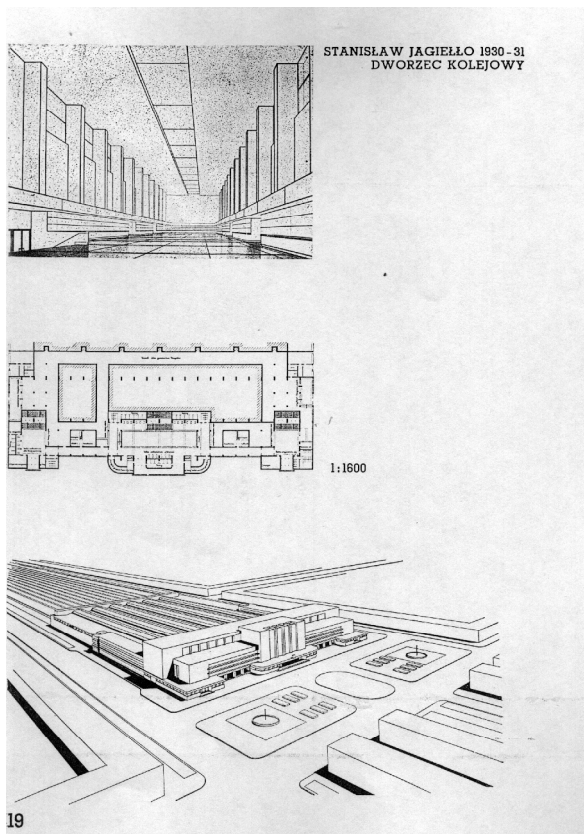

Рис. 2. Проєкт залізничного вокзалу
(студент Станіслав Ягелло, 1930–1931 рр.)
Джерело: *Projekty studentów Wydziału architektonicznego ...Lwów, 1932, s. 19*

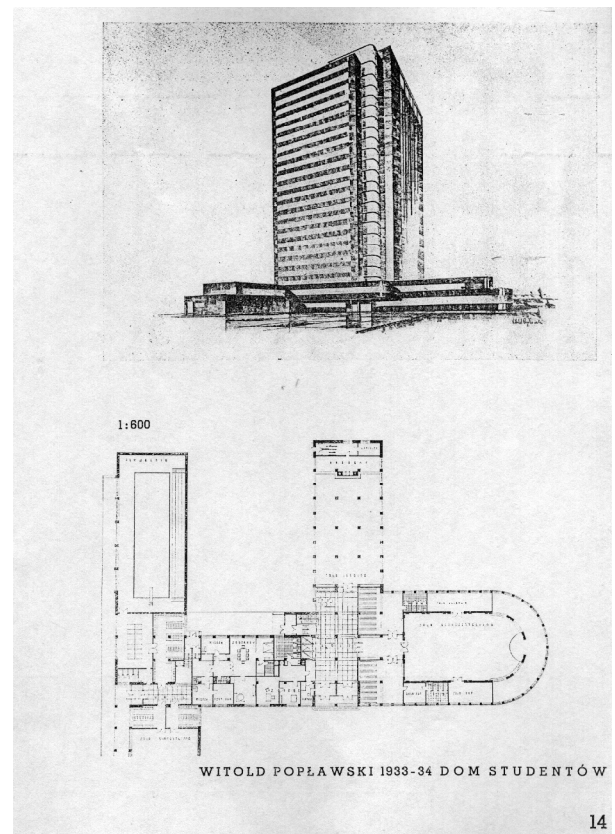

Рис. 3. Проєкт «будинку студента» (гуртожитку)
(студент Вітольд Поплавський, 1933–1934 рр.)
Джерело: *Projekty studentów Wydziału architektonicznego ...Lwów, 1938, s. 14*

Перехід з першого на другий рік навчання був можливий лише за умови отримання підтвердження про здачу всіх необхідних іспитів. Умовою переходу на третій рік навчання була здача загального екзамєну (напівдипломного), а також підтвердження про здачу всіх необхідних предметів. На четвертий (а згодом і на п'ятий рік) навчання можна було перейти, отримавши підтвердження про здачу необхідних іспитів та практичних завдань. Загальний екзамєн полягав у перевірці знань з елементів вищої математики, нарисної геометрії, фізики, статистики, художньої перспективи. Екзамєн відбувався переважно в усній формі, проте залежно від предмета міг містити елементи письма, а також креслень. Результати екзамєну вписували до екзамєнаційного протоколу Program Politechniki Lwowskiej..., 1934, s. 73–75).

Результатом всього курсу навчання був дипломний екзамєн. Предметами дипломного екзамєну були будівництво, історія архітектури, архітектурне проєктування. Необхідною умовою для допуску до здачі екзамєну були позитивні оцінки з таких предметів, як елементи вимірювання, інженерські науки, машини у будівельній техніці, будівельні матеріали, будова міст, історія мистецтва, будівельні статuti, теплопостачання та вентиляція, рисунок фігури, оздоблювальні рисунки та декорування інтер'єру. Дипломний екзамєн займав сім днів і складався із клазури, проєкту громадського захисту, а також усного екзамєну з предметів, які визначала Komisija Egzaminu Dyplomowego. До складу екзамєнаційної комісії у передвоєнні роки входили В. Дердацький, Я. Багенський, М. Осінський, К. Бартошевіч, В. Гжимальський, В. Мінкевич, В. Садловський – всі провідні архітектори Львова того часу (Program Politechniki Lwowskiej..., 1937, s. 65–68).

У табл. 4 приведені зведні дані щодо навчального тижневого навантаження на студентів архітектурного відділу по семестрам: зимових та літніх (так, як це є в оригіналі, зимові семестри – це відповідники нашим осіннім, а літні – весняним). Аналіз цієї таблиці дає цікаві результати.

Перше, на що звертаємо увагу, це те, що програми щороку змінювалися і щодо кількості годин і щодо кількості предметів (хоча «кістяк» дисциплін залишався незмінним, до нього додавали нові предмети або усували неактуальні). Лише починаючи із 1935/1936 н. р. програма стає більш-менш сталою і збалансованішою за семестрами щодо кількості тижневого навантаження, яке коливається у межах 35–46 годин. Можливо, ці зміни були викликані прагненням постійного вдосконалення навчальних програм та пошуком оптимальних траєкторій навчання студентів. Програми навчання контролювала (певно і формувала) рада відділу.

Друге – студенти могли формувати власну траєкторію навчання, оскільки існувала можливість обирання дисциплін серед необов'язкових. Таких дисциплін на семестр могло бути від 1 до 3 (при поділі на мистецький та конструктивний напрямок на перших роках навчання могло бути навіть до 6 необов'язкових дисциплін).

Третє – тижневе навантаження протягом всього періоду навчання могло суттєво коливатися, конкретних норм тижневого навантаження на студента не було. Тижневе навантаження складалося як з обов'язкових, так і необов'язкових годин та предметів, що також могло суттєво вплинути на кінцевий результат. Наприклад, у зимовому семестрі першого року навчання 1921/1922 н. р. студенти конструкційного напрямку мали 32 години обов'язкових занять і ще могли мати 15 (!) годин необов'язкових, що разом дає 47 годин тижневого навантаження. Відрізнялося навантаження по семестрах взагалі. Зазвичай перший семестр легким не був. Наприклад, у 1929/1931 н. р. навантаження складало 50 годин на тиждень. Середнє тижневе аудиторне навантаження складало приблизно 40 годин. Для порівняння, сьогодні студенти на першому-другому році навчання зайняті 24 години, а на наступних – 22 години на тиждень. У цілому, найскладнішим був шостий семестр навчання, коли тижневе навантаження сягало навіть 58 годин (як наприклад, у 1932/1933 н. р.). При такому навантаженні студенти повинні були знаходитися у стінах політехніки фактично цілодобово. Цілком можливо, що таке велике навантаження могло бути викликано тим, що студенти всю роботу (принаймні ту, яка була пов'язана із проєктуванням) виконували лише у політехніці.

З програм не видно, чи були передбачені конкретні норми на самостійну роботу (як це є зараз). Оскільки у 1934/1935 н. р. була введена дев'ятисеместрова система навчання, це дозволило

трохи «розвантажити» семестри і тижневе навантаження стало збалансованішим. Останній (дев'ятий) семестр трактували як навчальний (оскільки не було дипломного проєктування у сучасному розумінні цього слова, то і часу на нього окремо не визначали).

Таблиця 4

**Зведена таблиця навчального навантаження та кількості предметів
для студентів архітектурного відділу Львівської політехніки за 1919–1940 рр.**

Академічний рік		І рік навчання		ІІ рік навчання		ІІІ рік навчання		ІV рік навчання		V рік навчання
		Зимовий семестр	Літній семестр	Зимовий семестр	Літній семестр	Зимовий семестр	Літній семестр	Зимовий семестр	Літній семестр	Зимовий семестр
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1919–1920	К-ть год на тиждень	43 _(м) 38 _(к)	48 _(м) 44 _(к)	49	58	45	50	35	41	35
	К-ть предметів	11 _(м) 11 _(к)	13 _(м) 12 _(к)	17	16	17	10	11	12	11
1920–1921	К-ть год на тиждень	41 _(м) 37 _(к)	42 _(м) 39 _(к)	42 _(м) 46 _(к)	47 _(м) 32 _(к)	43 (+4*)	43 (+4*)	35 (+7*)	40 (+9*)	31
	К-ть предметів	11 _(м) 11 _(к)	11 _(м) 11 _(к)	12 _(м) 12 _(к)	15 _(м) 9 _(к)	10(+1*)	8 (+1*)	9 (+4*)	10 (+4*)	5
1921–1922	К-ть год на тиждень	39 (+8*) _(м)	36 (+6*) _(м)	35 (+4*) _(м)	40 (+4*) _(м)	41 (+6*) _(м)	48 (+9*) _(м)	33 (+5*) _(м)	29 (+10*) _(м)	
		32 (+15*) _(к)	29 (+17*) _(к)	30 (+8*) _(к)	36 (+9*) _(к)	45 (+2*) _(к)	49 (+8*) _(к)	33 (+5*) _(к)	29 (+10*) _(к)	
	К-ть предметів	10 (+3*) _(м) 8(+5*) _(к)	9 (+2*) _(м) 7 (+6*) _(к)	11(+1*) _(м) 7(+3*) _(к)	13(+1*) _(м) 11(+3*) _(к)	10(+3*) _(м) 12(+1*) _(к)	9(+6*) _(м) 12(+3*) _(к)	5(+3*) _(м) 5(+3*) _(к)	4(+4*) _(м) 4(+4*) _(к)	
1922/1923	К-ть год на тиждень	39 (+9*)	37(+9*)	35 (+6*)	40 (+9*)	36 (+7*)	44 (+10*)	36 (+4*)	31(+7*)	
	К-ть предметів	10 (+3*)	10 (+4*)	11 (+2*)	13 (+3*)	9 (+4*)	8 (+5*)	7 (+2*)	6 (+4*)	
1923/1924	К-ть год на тиждень	43 (+9*)	41 (+9*)	33 (+4*)	37(+7*)	40 (+3*)	52 (+3*)	42 (+7*)	31 (+12*)	
	К-ть предметів	11(+3*)	11(+4*)	10(+1*)	13(+2*)	11(+2*)	12(+2*)	9(+2*)	6(+5*)	
1924/1925	К-ть год на тиждень	44 (+9*)	39 (+9*)	35 (+4*)	40 (+7*)	41(+7*)	53 (+6*)	42 (+6*)	31 (+13*)	
	К-ть предметів	11 (+3*)	10 (+4*)	11 (+1*)	13 (+2*)	11(+4*)	12 (+3*)	9 (+2*)	6 (+5*)	
1925/1926	К-ть год на тиждень	41(+11*)	42 (+4*)	41(+10*)	43 (+4*)	39 (+5*)	57 (+4*)	43 (+3*)	44 (+10*)	
	К-ть предметів	10 (+4*)	13 (+1*)	13 (+4*)	14 (+1*)	10 (+3*)	12 (+2*)	10 (+1*)	10 (+4*)	
1926/1927	К-ть год на тиждень	43(+9*)	43 (+7*)	37(+12*)	39 (+4*)	36 (+5*)	51 (+6*)	46	42 (+9*)	
	К-ть предметів	10(+4*)	11(+3*)	12(+5*)	13(+1*)	9(+3*)	10(+2*)	11	9(+4*)	
1927/1928	К-ть год на тиждень	48 (+5*)	45 (+5*)	34 (+8*)	42 (+4*)	36 (+5*)	51 (+6*)	46	46 (+11*)	
	К-ть предметів	13 (+2*)	12 (+2*)	11(+3*)	9 (+1*)	9 (+3*)	10 (+2*)	11	10 (+5*)	
1928/1929	К-ть год на тиждень	48 (+5*)	45 (+5*)	38 (+8*)	40 (+4*)	36 (+5*)	51 (+6*)	46 (+1*)	46 (+14*)	
	К-ть предметів	13 (+2)	12 (+2*)	12 (+3*)	13 (+1*)	9 (+3*)	10 (+2*)	11 (+1*)	10 (+6*)	
1929/1930	К-ть год на тиждень	48 (+5*)	45 (+5*)	37 (+3*)	44 (+1*)	37(+5*)	50 (+6*)	46 (+1*)	45 (+13*)	
	К-ть предметів	13 (+2*)	12 (+2*)	11(+2*)	14 (+1*)	10 (+3*)	10 (+2*)	11 (+1*)	10 (+5*)	
1930/1931	К-ть год на тиждень	50 (+4*)	43 (+4*)	31 (+7*)	45 (+5*)	39 (+5*)	53 (+6*)	46 (+1*)	44 (+13*)	
	К-ть предметів	13 (+1*)	11 (+1*)	9 (+3*)	14 (+2*)	10 (+3*)	10 (+3*)	11 (+1*)	10 (+5*)	
1931/1932	К-ть год на тиждень	43 (+4*)	44 (+4*)	31 (+9*)	45 (+8*)	39 (+5*)	53 (+6*)	46 (+1*)	42 (+13*)	
	К-ть предметів	12 (+1*)	11 (+1*)	9 (+4*)	14 (+3*)	10 (+3*)	10 (+2*)	11 (+1*)	9 (+5*)	

Продовження табл. 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1932/1933	К-ть год на тиждень К-ть предметів	35 (+1*)	39 (+1*)	48 (+8*)	39 (+8*)	42 (+5*)	58 (+6*)	42 (+1*)	45 (+7*)	
		10 (+1*)	9 (+1*)	13 (+3*)	12 (+3*)	11 (+3*)	12 (+3*)	10 (+1*)	10 (+4*)	
1933/1934	К-ть год на тиждень К-ть предметів	43 (+1*)	45 (+1*)	43 (+9*)	44 (+9*)	40 (+5*)	57 (+6*)	44	43 (+6*)	
		13 (+1*)	12 (+1*)	13 (+3*)	13 (+2*)	10 (+3*)	12 (+2*)	11	10 (+3*)	
1934/1935	К-ть год на тиждень К-ть предметів	33 (+3*)	38 (+2*)	38	39	39	39	39 (+5*)	40 (+5*)	29
		7 (+2*)	10 (+1*)	9	12	11	10	10 (+2*)	9 (+2*)	4
1935/1936	К-ть год на тиждень К-ть предметів	35 (+1*)	38	38	39	39	39	39 (+5*)	40 (+5*)	29
		7 (+1*)	10	9	12	11	10	10 (+1*)	9 (+2*)	4
1936/1937	К-ть год на тиждень К-ть предметів	35 (+3*)	38 (+2*)	38	39	42 (+4*)	41 (+4*)	39 (+7*)	40 (+9*)	29 (+4*)
		7 (+2*)	10 (+1*)	9	12	13 9+1*)	11(+1*)	10 (+3*)	9(+3*)	4 (+1*)
1937/1938	К-ть год на тиждень К-ть предметів	35 (+3*)	38 (+2*)	38	38	41 (+4*)	44 (+4*)	42 (+4*)	45 (+4*)	29 (+4*)
		7 (+2*)	10 (+2*)	9	12	13 (+1*)	12 (+1*)	12 (+1*)	12 (+1*)	4 (+1*)
1938/1939	К-ть год на тиждень К-ть предметів	35 (+3*)	38 (+2*)	38	38	41 (+4*)	44 (+2*)	45 (+4*)	46 (+4*)	29 (+4*)
		7 (+2*)	10 (+1*)	9	12	13 (+1*)	12 (+1*)	12 (+1*)	12 (+1*)	4 (+1*)
1939/1940	К-ть год на тиждень К-ть предметів	35 (+3*)	38 (+2*)	38	38	41 (+4*)	44 (+4*)	45 (+4*)	46 (+4*)	29 (+4*)
		7 (+2*)	10 (+1*)	9	12	13 (+1*)	12 (+1*)	12 (+1*)	12 (+1*)	4 (+1*)

Умовні позначення: (м) і (к) – відповідно мистецький та конструктивний напрямок; * – необов’язкові предмети і години

Певну кількість інформації ми можемо отримати стосовно студентських практик. Була така форма практики, як «платна практика під час канікул» (płatna praktyka wakacyjna). Відбувалися такі практики на різноманітних закладах Галичини. Зокрема, відомо, що влітку 1930 р. у Міністерстві комунікації два місця для проходження такої практики отримали студенти з архітектурного відділу (Program Politechniki Lwowskiej..., 1931, s. 252). На жаль, у програмах наступних років, як правило, зазначена лише загальна кількість запропонованих місць для студентів, без конкретизації спеціальностей. Проте, очевидно, динаміка зростала. Зокрема, у програмі за 1938/1939 н.р. наведено інформацію, що вже 53 студенти мали можливість відпрацювати таку практику (Program Politechniki Lwowskiej..., 1938, s. 244).

Важливим доповненням до процесу навчання були подорожі, які здійснювали студенти під керівництвом викладачів у літній період. Подорожі відбувалися не кожного року та не завжди за кордом (через брак фінансування). Результатом подорожей могли бути виставки художніх робіт студентів. Наприклад, у жовтні 1922 р. у головній залі політехніки було організовано виставку рисунків студентів відділу архітектурного, комунікаційного та механічного (Program Politechniki Lwowskiej..., 1923, s. 165). Наприкінці 1925/1926 н.р. у Львівській політехніці були організовані подорожі для студентів усіх відділів. Метою цих подорожей було знайомство з видатними промисловими закладами і з передовими технічними новинками (Program Politechniki Lwowskiej..., 1926, s. 210). З цієї ж метою наприкінці 1926/1927 н.р. студенти та викладачі архітектурного відділу подорожували до Італії (Program Politechniki Lwowskiej..., 1927, s. 210). У вересні 1929 р. група студентів архітектурного відділу під керівництвом В. Мінкевича побували у Константинополі (Стамбулі), а також Греції (Program Politechniki Lwowskiej..., 1930, s. 235). Протягом 1932/1933 н.р. було організовано понад 10 екскурсій на місця будівництва значних об’єктів у час виконання

будівельних робіт (Program Politechniki Lwowskiej..., 1933, s. 255). 20–30 червня керівництво кафедри історичної архітектури організувало науково-дослідницьку екскурсію на Гуцульщину для інвентаризації таких сіл, як Рафаїлова, Зелена і Зелениця. Для знайомства із пам'ятками на Куявах та у Познані від 21 червня до 2 липня 1933 р. була організована подорож під керівництвом М. Осінського (Program Politechniki Lwowskiej..., 1934, s. 228). Від 6 вересня до 2 жовтня 1938 р. викладачі та студенти архітектурного відділу (разом 25 осіб) перебували у науковій подорожі до Італії. Екскурсія відбулася під керівництвом професорів В. Дердацького, М. Осінського та В. Гжимальського. Викладачі та студенти відвідали такі міста, як Болонья, Флоренція, Перуджа, Ассиз, Рим, Неаполь та Помпеї, де знайомилися з найціннішими пам'ятками архітектури та мистецтва. Окрім того, студенти мали можливість познайомитися із сучасними містобудівними об'єктами: містами Літторія, Сабаудія, Априлія та Понтінія, а також з будівництвом університетського містечка у Римі (Citta del Universita), гуртожитком для студенток, будинком Інституту винаходів а також Форо Муссоліні у Римі; розбудовою університету, Школи інженерів та стадіоном у Болоньї; автомобільними гаражами у Венеції та Падуї; казино та будинком міжнародних показів фільмів на Лідо у Венеції; будинками головної пошти у Неаполі (Program Politechniki Lwowskiej..., 1939, s. 271).

Висновки

1. Програми навчання, які видавалися Львівською політехнікою у міжвоєнний період, є безцінним джерелом для аналізу навчального процесу студентів вищого навчального закладу. Вони дають нам уявлення про організаційну структуру політехніки в цілому та окремих відділів (факультетів), про склад навчальних програм та обсяги навчального навантаження, а також різноманітну супутню інформацію (статистичні дані, відомості про навчальні практики, науково-дослідницькі поїздки). Оскільки структура та організація навчального процесу у міжвоєнний період була подібна до сучасної, це дає нам можливість не лише проаналізувати ту ситуацію, яка була сторіччя тому на викладанні архітектури у Львівській політехніці, але й порівняти із теперішнім станом.

2. Уточнено, що окремий архітектурний відділ виник у 1919 р., як наслідок реорганізаційних процесів. Архітектурний відділ у міжвоєнний період був сформований з кафедр, початки яких були закладені ще у XIX столітті. Основних кафедр було вісім протягом всього процесу навчання, наприкінці 1930-х років до загального переліку були додані також кафедри історії польської архітектури (з 1936 р.) містобудування (з 1937 р.), а протягом 1934–1937 рр. функціонувала також кафедра фігуральних рисунків. Ядро професорсько-викладацького складу формувало до 7–8 професорів, з яких обирали керівний склад архітектурного відділу: декан і його заступник, а також делегати до сенату та рада відділу. Декан і заступник призначалися терміном на один рік (хоча, за їхнім бажанням, каденція могла бути продовжена і до трьох років). Делегатами до сенату обирався декан, а також один із професорів. В цілому, керівну структуру архітектурного відділу у міжвоєнний час формували ті самі професори, змінюючи лише посади.

3. Протягом всього міжвоєнного періоду спостерігався дефіцит кадрів серед професорсько-викладацького складу. Зокрема, кафедри могли функціонувати і без завідувача, оскільки бракувало професорів. Гостро стояло питання з асистентами. Поширеною практикою було запрошувати викладачів з інших відділів Львівської політехніки, інших навчальних закладів або з міської адміністрації (праця за внутрішнім або зовнішнім сумісництвом).

4. Кількість студентів, які навчалися на архітектурному відділі, постійно, хоча повільно, збільшувалася: від 162 студентів у 1923/1924 н. р. до 276 у 1938/1939 н. р. Щодо гендерної складової, то серед студентів-архітекторів протягом всього міжвоєнного періоду навчалися жінки, які становили у середньому 10 % від усіх студентів. Щодо етнічного складу, то домінуючими завжди були студенти-поляки, які становили у середньому 80 % від загальної кількості студентів,

на другому місці були євреї – до 15 % студентів, на третьому – українці, частка яких становила у середньому 1 %. Також обмежено були представлені німці та росіяни.

5. Особливістю навчального процесу на архітектурному відділі у 1919–1922 рр. був поділ на два напрямки: мистецький і конструкційний. Можливо, такий поділ був ще відгомонам попередньої епохи, коли архітектурна творчість розглядалася дуалістично і частими були тандеми архітекторів, де один працював на планувально-конструктивним вирішенням, а інший – над художньо-естетичним. Хоча, відповідно до навчальних планів, такого поділу у попередніх роках (до Першої світової війни) не було. Від поділу на два напрямки відмовилися у 1922/1923 н. р., і всі студенти вже навчалися за єдиною навчальною програмою, яка охоплювала як обов'язкові, так і необов'язкові дисципліни. Вибірково студенти відбували навчальні практики під час літніх канікул, також для них організовували науково-дослідницькі екскурсії, як за кордоном, так і локальні.

6. Програми навчання змінювалися кожного року і щодо наповнення дисциплінами, і щодо кількості годин. Єдиних норм щодо тижневого навчального навантаження студентів не було. Тижневе навантаження коливалося у межах від 29 до 58 годин залежно від семестру. «Стабілізація» навчального тижневого навантаження спостерігається лише з другої половини 1930-х років, у цей час 8-семестрове навчання (4 роки) було замінено на 9-семестрове (4,5 року).

7. Основним предметом було архітектурне проєктування, яке розпочинали у п'ятому семестрі. Студенти виконували лише два проєкти із значною (до 15 годин) кількістю аудиторних годин. Проєкти були детальними і представляли весь процес проєктної діяльності: від першого ескізу до робочих креслень та розробки окремих деталей. Тематика курсового проєктування була широкою та відображала новітні типологічні та стильові тенденції в актуальному розвитку архітектури.

8. Протягом всього міжвоєнного періоду художня складова залишалася важливим елементом навчального процесу. Предмети, пов'язані з історією архітектури, а також з рисунком, займали дуже важливе місце протягом всього міжвоєнного періоду. У цьому проявився дуалізм архітектурної освіти у Львові: з одного боку – глибока повага до традиційних методів навчання, а з іншого – прагнення бути в авангарді передових тенденцій розвитку архітектури.

9. Архітектурна освіта у міжвоєнний період у Львівській політехніці була чітко організована та структурована, проте у її функціонуванні прослідковується велика частка академічної свободи та самоорганізації, що виявилось у постійному вдосконаленні та зміні навчальних програм, у широкій гамі курсового проєктування. Такий дуалізм забезпечив високий рівень викладання та навчання.

Ця стаття не претендує на вичерпну інформацію стосовно навчання архітектури у стінах Львівської політехніки. Аналіз програм навчання може дати більше інформації стосовно конкретного наповнення дисциплін, структурно-логічної схеми їх викладання. Цікаву інформацію можна отримати стосовно діяльності викладацьких та студентських організацій, проведення практик тощо. Іншим напрямком подальшої роботи може бути порівняння програм навчання архітектурних шкіл зі Львова та Варшави, а також і Вільнюса, оскільки литовська школа у 1930-х роках також додалася до переліку архітектурних шкіл міжвоєнної Польщі.

Бібліографія

Липка Р. (1996). Львівська архітектурна школа – її роль та етапи розвитку. Архітектура Галичини XIX-XX ст. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська Політехніка». С. 84–90.

Петровська Ю. (2013). Взаємозв'язок архітектури і мистецтва в розвитку Львівської архітектурної школи: автореф. дис. ... канд. арх.: 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. Національний університет «Львівська політехніка». Львів. 27 с.

Рудницький А. (2001). Історія і традиції львівської архітектурної школи. Архітектура. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». № 429. С. 4–13.

Adamska M., Linda S. (2024). W duchu awangardy: kształcenie studentów architektury Politechniki Lwowskiej w okresie międzywojennym, *Architektura budynków usług społecznych w Europie Środkowej i Wschodniej XX wieku*, Urząd miasta Gdyni, Wydział Architektury PG. S. 133–142.

Bajerski A. (2017). *Szkolnictwo wyższe międzywojennej Polski. Ujęcie geograficzne*, Poznań.

Boberski J. (1993). Wydział Architektoniczny. Politechnika Lwowska, 1844–1945, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej. S. 138–230.

Bohdanowa J., Cherkies B., Linda S. (2016). Źródła modernizmu: edukacja architektoniczna na Politechnice Lwowskiej, Lwów: miasto, architektura, modernizm, Muzeum Architektury we Wrocławiu. S. 371–403.

Cherkes B., Linda S., Bohdanowa J. (2017). Architectural education in the Lviv polytechnic during the interwar period. *Architectural Studies*. Vol. 3. No. 1. P. 1–16.

Zeszyty architektoniczne. Projekty Studentów Wydziału Architektonicznego Politechniki Lwowskiej wykonane w pracowni katedry Architektury II w latach 1926–1932. *Czasopismo Techniczne*, rocznik LI, No. 24, 25 grudnia, 1933. S. 373–392.

Zeszyty architektoniczne. Projekty Studentów Wydziału Architektonicznego Politechniki Lwowskiej wykonane w zakładzie Architektury II w latach 1930–1938, Lwów, Drukarnia Wydawnicza, 1938.

Linda S. (2022). Lviv school of architecture representatives in the inter-war period and their significance for architectural education at the Silesian University of Technology after 1945, *Builder*, 304 (11). S. 26–34. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0016.0573>

Niezabitowska E. D. (2014) *Metody i techniki badawcze w architekturze*, Gliwice.

Program Szkoły Politechnicznej na rok naukowy 1919/1920, Lwów, Nakładem Szkoły Politechnicznej, 1919.

Program Szkoły Politechnicznej na rok naukowy 1920/1921, Lwów, Nakładem Szkoły Politechnicznej, 1920.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1921/1922, Lwów, Nakładem Politechniki, 1921.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1922/1923, Lwów, Nakładem Politechniki, 1922.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1923/1924, Lwów, Nakładem Politechniki, 1923.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1924/1925, Lwów, Nakładem Politechniki, 1924.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1925/1926, Lwów, Nakładem Politechniki, 1925.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1926/1927, Lwów, Nakładem Politechniki, 1926.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1927/1928, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1927.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1929/1930, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1929.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1930/1931, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1930.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1931/1932, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1931.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1932/1933, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1932.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1933/1934, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1933.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1934/1935, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1934.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1935/1936, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1935.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1936/1937, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1936.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1937/1938, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1937.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1938/1939, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1938.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1939/1940, Lwów, Wydawca: Politechnika Lwowska, 1939.

Popiński K. (2018). System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945 roku, w: Społeczeństwo i ekonomia, 1(9). S. 25–53. <https://doi.org/10.15611/sie.2018.1.02>

Sadowska J. (2018). Doświadczenia z przeszłości: spór o reformę szkolnictwa wyższego w II RP a dyskusja dzisiejsza, w: Uniwersytet XXI wieku: nauka i lokalność: studia, pod redakcją J. Ławskiego i K. K. Pilechiwicza, Białystok. S. 316–341.

Szymczyk, J. (2004). Politechnika Lwowska – matka polskich uczelni technicznych: Z Życia Politechniki Śląskiej. No. 10. Online: <http://biuletyn.polsl.pl/0407/politechnika.aspx> [Dostęp 05.12.2020].

Wisłocka I. (1968). Awangardowa architektura Polski. 1918–1939. Warszawa.

References

Lypka, R. (1996). Lviv architectural school – its role and stages of development, Architecture of Galicia 19th-20th centuries, Lviv, Publishing House of the National University «Lviv Polytechnic». P. 84–90.

Petrovska, Yu. (2013). The relationship between architecture and art in the development of the Lviv architectural school: abstract of the dissertation for the degree of candidate of architecture: 18.00.01 – theory of architecture, restoration of architectural monuments, National University «Lviv Polytechnic». Lviv. 27 p.

Rudnytsky, A. (2001). History and traditions of the Lviv architectural school, Architecture, Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». No. 429. P. 4–13.

Adamska, M., Linda, S. (2024). W duchu awangardy: kształcenie studentów architektury Politechniki Lwowskiej w okresie międzywojennym, Architektura budynków usług społecznych w Europie Środkowej i Wschodniej XX wieku, Urząd miasta Gdyni, Wydział Architektury PG. S. 133–142.

Bajerski, A. (2017). Szkolnictwo wyższe międzywojennej Polski. Ujęcie geograficzne, Poznań.

Boberski, J. (1993). Wydział Architektoniczny, w: Politechnika Lwowska, 1844–1945, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej. S. 138–230.

Bohdanowa, J., Cherkies, B., Linda, S. (2016). Źródła modernizmu: edukacja architektoniczna na Politechnice Lwowskiej, Lwów: miasto, architektura, modernizm, Muzeum Architektury we Wrocławiu. S. 371–403.

Cherkes, B., Linda, S., Bohdanowa, J. (2017). Architectural education in the Lviv polytechnic during the interwar period, Architectural Studies, Vol. 3. No. 1. P. 1–16.

Zeszyty architektoniczne. Projekty Studentów Wydziału Architektonicznego Politechniki Lwowskiej wykonane w pracowni katedry Architektury II w latach 1926–1932, w: Czasopismo Techniczne, rocznik LI, No. 24, 25 grudnia, 1933. S. 373–392.

Zeszyty architektoniczne. Projekty Studentów Wydziału Architektonicznego Politechniki Lwowskiej wykonane w zakładzie Architektury II w latach 1930–1938, Lwów, Drukarnia Wydawnicza, 1938.

Linda, S. (2022). Lviv school of architecture representatives in the inter-war period and their significance for architectural education at the Silesian University of Technology after 1945, Builder, 304 (11). S. 26–34. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0016.0573>

Niezabitowska, E. D. (2014). Metody i techniki badawcze w architekturze, Gliwice.

Program Szkoły Politechnicznej na rok naukowy 1919/1920, Lwów, Nakładem Szkoły Politechnicznej, 1919.

Program Szkoły Politechnicznej na rok naukowy 1920/1921, Lwów, Nakładem Szkoły Politechnicznej, 1920.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1921/1922, Lwów, Nakładem Politechniki, 1921.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1922/1923, Lwów, Nakładem Politechniki, 1922.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1923/1924, Lwów, Nakładem Politechniki, 1923.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1924/1925, Lwów, Nakładem Politechniki, 1924.

Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1925/1926, Lwów, Nakładem Politechniki, 1925.

- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1926/1927, Lwów, Nakładem Politechniki, 1926.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1927/1928, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1927.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1929/1930, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1929.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1930/1931, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1930.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1931/1932, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1931.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1932/1933, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1932.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1933/1934, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1933.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1934/1935, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1934.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1935/1936, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1935.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1936/1937, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1936.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1937/1938, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1937.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1938/1939, Lwów, Nakładem Politechniki Lwowskiej, 1938.
- Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1939/1940, Lwów, Wydawca: Politechnika Lwowska, 1939.
- Popiński, K. (2018). System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945 roku, w: *Społeczeństwo i ekonomia*, 1(9). S. 25–53. <https://doi.org/10.15611/sie.2018.1.02>
- Sadowska, J. (2018). Doświadczenia z przeszłości: spór o reformę szkolnictwa wyższego w II RP a dyskusja dzisiejsza, w: *Uniwersytet XXI wieku: nauka i lokalność: studia*, pod redakcją J. Ławskiego i K. K. Pilechiwicza, Białystok. S. 316–341.
- Szymczyk, J. (2004). Politechnika Lwowska – matka polskich uczelni technicznych: *Z Życia Politechniki Śląskiej*, Nr 10. Online: <http://biuletyn.polsl.pl/0407/politechnika.aspx> [Dostęp 05.12.2020].
- Wisłocka, I. (1968). *Awangardowa architektura Polski. 1918–1939*. Warszawa.